

О. А. Сич

Використання коштів ЄС для фінансування ревіталізації міст (досвід Польщі)

Проаналізовано суть і критерії здійснення ревіталізації міст, охарактеризовано діяльність у сфері ревіталізації, що фінансується з фондів ЄС. Розширено сценарій проведення ревіталізації через включення громадських консультацій, проекту охорони довкілля, а також постійного моніторингу ходу реалізації та оцінку ефектів від проекту.

Ключові слова: ревіталізація, депресивні території, критерії ревіталізації, структурні фонди ЄС, етапи процесу ревіталізації.

Постановка проблеми. У багатьох сучасних містах як українських, так і польських, є значні території зі знищеною частиною будівель, високим ступенем зносу технічної інфраструктури, вони характеризуються відсутністю належного транспортного зв'язку, концентрацією негативних соціальних явищ. Це призводить до зниження привабливості міст як в очах їх жителів, так і потенційних інвесторів, і як результат – економічна криза та скорочення чисельності населення міста. З цієї причини одним з найважливіших завдань стратегічного планування розвитку територій має стати ревіталізація. Мова йде про систему заходів, покликаних відродити та забезпечити сталий розвиток територій, які втратили свої суспільні чи господарські функції. Протягом багатьох років проблема полягає в мобілізації коштів для такої діяльності. Новою можливістю може стати залучення коштів з фондів Європейського Союзу, з яких значна частина спрямовується на підтримку розвитку міст.

Мета дослідження полягає в оцінці можливості фінансування проектів ревіталізації українських міст коштом європейських фондів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні не існує законодавчо усталеного поняття ревіталізації, оскільки немає відповідного нормативно-правового регулювання. Прийнятий у 2005 р. Закон «Про стимулювання розвитку територій» дає характеристики депресивних територій, на які поширюється програма стимулювання розвитку. Однак це не дозволяє повністю охарактеризувати сутність ревіталізації, її завдань і складових. У Законі наводиться поняття «стимулювання розвитку регіонів як комплексу правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку депресивних територій»[1]. Згідно із законом, укладається угода між урядом та облас-

©О. А. Сич, 2014.

ною радою, до якої належить депресивна територія, щодо фінансування відповідних заходів. На нашу думку, ревіталізація повинна мати більш вузьке значення і становити собою не програму, а процес.

Можемо запропонувати таке визначення: ревіталізація – це скоординований процес, що здійснюється спільно місцевою владою, локальною спільнотою (місцевою громадою, жителями) та іншими учасниками, що є елементом загальнодержавної політики розвитку і має ціллю протидію деградації міського простору, кризовим явищам і стимулює розвиток і якісні зміни через суспільно-економічне зростання, покращення навколишнього середовища, збереження культурної та історичної спадщини на засадах зрівноваженого (сталого) розвитку. Далі в табл. 1 наведено особливості ревіталізації, що виокремлюють її від угоди регіонального розвитку, з одного боку, та звичайного інвестиційного проекту – з іншого.

Згідно з чинним законодавством депресивною територією, що може отримати державну підтримку у вигляді бюджетного фінансування, визнається регіон, у якому протягом останніх 5 років середній показник обсягу валового регіонального продукту (ВРП) на одну особу є найнижчим. Для промислових районів і міст обласного значення – за останні 3 роки

Таблиця 1

Порівняльна характеристика проекту ревіталізації та інших проектів інвестицій

Критерій	Угода регіонального розвитку	Ревіталізація	Інший проект
1. Ціль	Цілі формуються соціально-економічні та екологічні. Не стосуються інфраструктурної та містобудівної діяльності	Цілі формуються соціально-економічні, екологічні та просторові. Інфраструктурна, архітектурно-містобудівна діяльність підпорядковані цим цілям	Ремонтно-будівельні роботи не пов'язані з соціальними, економічними та екологічними планами міських територій
2. Відповідь на кризу	Угода охоплює депресивну територію	Криза охоплює весь міський простір і в той же час проявляється у багатьох сферах	Проекти реалізуються поза межами кризових територій
3. Участь партнерів	Партнерами є органи державної влади різних рівнів	Участь різних зацікавлених сторін: держави (муніципалітет, адміністрації), бізнесу та неурядового сектору, а також самих жителів	Проекти не включають приватних партнерів: комерційних і некомерційних
4. Складність	Програма містить комплекс заходів	План дій багатоаспектний, синергійний	Перелік дій, заходів не пов'язаних з іншими програмами

Розроблено автором.

рівень безробіття та частка зайнятих є значно вищими, а обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу та рівень середньомісячної заробітної плати є значно нижчими за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи. Те саме стосується сільських районів. Депресивним може визнаватись населений пункт, на території якого з 1996 р. ліквідовані вугледобувні та вуглепереробні підприємства, але не були здійснені в повному обсязі заходи щодо вирішення соціально-економічних та екологічних питань, передбачені проектами ліквідації зазначених підприємств.

Встановлення таких суто економічних показників депресивності демонструє непродуманість методики та часто призводить до казусів. Так, жоден район, наприклад Львівської області, не може отримати статус депресивного, оскільки найвище безробіття не завжди супроводжується найнижчим ВІР та заробітною платою на одну особу. У той же час місто Яремче отримало статус депресивного, хоча кількість жителів там щорічно зростає, так само як вартість житла і землі [2].

Тому вважаємо за доцільне доповнити критерії запровадження ревіталізації соціальними, екологічними та інфраструктурними (табл. 2).

Після вступу у Європейський Союз Польща отримала фінансову допомогу, спрямовану на підтримку реструктуризації та модернізації економіки. Ці дії мають сприяти підвищенню економічної та соціальної

Таблиця 2

Критерії запровадження ревіталізації

<p>Економічні критерії</p> <ul style="list-style-type: none"> – високий рівень бідності та соціальної ізоляції – високе довготривале безробіття – несприятливі демографічні тенденції – низький рівень економічної активності 	<p>Соціальні критерії</p> <ul style="list-style-type: none"> – велика кількість іммігрантів, біженців – високий рівень злочинності і правопорушень – низький рівень освіти
<p>Критерії інфраструктурні</p> <ul style="list-style-type: none"> – порівняно низька вартість житлових будинків – низька енергоефективність будівель – погані житлові умови – високий рівень технічної деградації інфраструктури 	<p>Екологічні критерії</p> <ul style="list-style-type: none"> – високий ступінь деградації навколишнього середовища – значне забруднення навколишнього середовища
<p>Критерії просторові (застосовуються вибірково)</p> <ul style="list-style-type: none"> – вибір окремої частини міста, наприклад, вулиці 	<p>Критерії інституційні (застосовуються вибірково)</p> <ul style="list-style-type: none"> – створення координуючого органу або посади координатора процесу ревіталізації

Розроблено автором.

згуртованості з іншими країнами ЄС. Важливе місце серед сфер фінансування посіла ревіталізація. Ст. 8 Положення Європейського співтовариства від 2006 р. щодо Європейського фонду регіонального розвитку передбачає, що у випадку діяльності в галузі сталого розвитку міст Європейський фонд регіонального розвитку повинен підтримувати розробку загальної, інтегрованої і стійкої стратегії для вирішення сконцентрованих на міських територіях економічних, екологічних і соціальних проблем [3]. Існує дві програми фінансування зі структурних фондів ЄС: IROP – інтегрована регіональна операційна програма (польською ZPORR) та JESSICA [4].

Діяльність, що фінансується зі структурних фондів, має спрямовуватись на вирішення таких проблем, як соціальна ізоляція, високий рівень злочинності і загальне погіршення якості життя в бідних міських районах. Регенерація старих промислових і колишніх військових територій, а також бідних міських районів, можуть відігравати важливу роль у зміцненні інфраструктури, необхідної для сталого економічного розвитку. Соціальна згуртованість є важливим заходом щодо зміцнення безпеки у місті та сприятиме інтеграції в економічних, соціальних і культурних сферах, долатиме різноманітні форми дискримінації і поліпшить доступність основних послуг. Через існуванням деградованих міських районів особливо важливим є зростання соціально-економічного розвитку за рахунок оновлення та адаптації їх до вимог сьогодення. Це означає підвищення економічної та інвестиційної привабливості територій, що, своєю чергою, сприятиме поліпшенню умов життя. Метою ревіталізації занедбаних і колишніх військових ділянок є підвищення їх економічної та соціальної привабливості, створення умов для зростання зайнятості на цих територіях, надання їм нових функцій: економічне, соціальне, освітнє обслуговування, охорона здоров'я, дозвілля, культура чи туризм.

У рамках цих заходів можуть бути реалізовані також комплексні (інтегровані) проекти у галузі оновлення міст, якщо такі плани чи проекти тісно пов'язані один з одним. Програма ревіталізації як плановий документ має містити межі зони, що підлягає відновленню з їх обґрунтуванням. Вона має включати в себе опис кроків, необхідних для економічного розвитку територій, ремонт шляхів, відновлення інфраструктури, вирішення соціальних проблем і план фінансування ревіталізації на кілька років.

Одержувачами цих коштів передусім є органи місцевого самоврядування, їх спілки та асоціації, організаційні підрозділи, юридичні особи, що діють від імені органів місцевого самоврядування, університети та науководослідні установи, культурні організації, релігійні об'єднання, організації з підтримки бізнесу, підприємства, ОСББ, підприємці тощо.

Структурні фонди можуть бути витрачені, зокрема на такі заходи, як:

- організація старого міського простору через його належне впорядкування та використання;
- ремонт або реконструкція фасадів і дахів будинків і приміщень для ділових, освітніх чи культурних цілей;
- реконструкція, адаптація або знесення будівель і споруд промислового та пост-військового характеру для освітньої, культурної, спортивної, рекреаційної та господарської цілей;
- ремонт, обслуговування, відновлення будівель і пост-військово-промислової інфраструктури, що має архітектурне та історичне значення;
- будівництво, реконструкція або модернізація інфраструктури безпеки;
- адаптація, зміна або заміна водопровідної і каналізаційної інфраструктури, електрики, опалення та газу, заходи в галузі охорони навколишнього середовища;
- регенерація місць загального користування – це площі, ринки, автостоянки, дитячі майданчики, озеленення, створення місць відпочинку і зелених зон у районі колишніх промислових і військових об'єктів;
- заходи для поліпшення функціональності пішохідних переходів і пішохідних ділянок, естетики громадського простору;
- ремонт або реконструкція об'єктів, пов'язаних з туризмом, і культурних об'єктів;
- ремонт, реконструкція або адаптація будівель і приміщень до потреб створення бізнес-інкубаторів;
- рекламна діяльність, консультування, навчання для протидії негативним соціальним явищам;
- ремонт загальних частин багатоквартирних житлових будинків тощо.

На рис. 1 наведено етапи процесу ревіталізації, у межах якого відбувається залучення та ефективного використання коштів європейських фондів.

На додаток до прямої підтримки інвестицій у соціальну інфраструктуру, також доцільним видається використання фінансового інструменту громадської ініціативи JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas). Цей механізм підтримки дозволяє сформувати місцевий фонд для активної підтримки інвестиційних планів і диверсифікувати джерела фінансових ресурсів. Він також може надавати допомогу в експертизі джерел фінансування та управління від спеціалізованих міжнародних інститутів.

Отже, ЄС дає абсолютно нові можливості в плані фінансування ревіталізації. Перші роки використання структурних фондів у Польщі показують, що реалізація комплексних проектів розвитку можлива у різних сферах. На цей момент усе залежить від місцевої влади та її бажання щодо збору

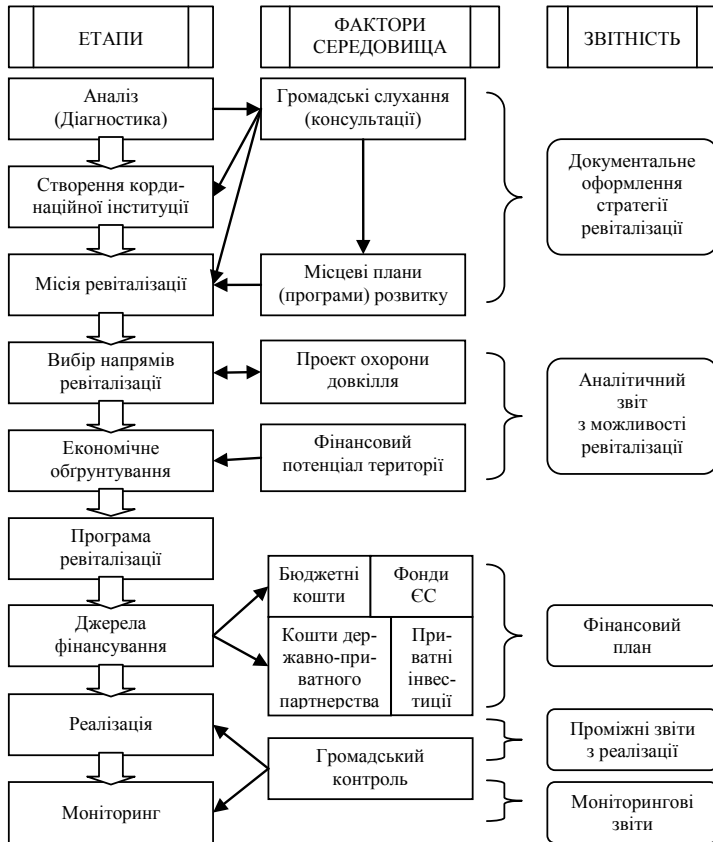

Рис. 1. Етапи процесу ревіталізації

Розроблено автором

коштів для занедбаних районів міста, залишків військово-промислового комплексу або старих родовищ.

Ширше застосування можливостей фондів ЄС гальмується необхідністю влади на місцях і відсутністю належного нормативно-правового регулювання. Щодо Польщі, то там пропонується розробка та впровадження закону про ревіталізацію. Це дозволить подолати просторовий, економічний і соціальний «хаос», що панує в багатьох містах.

Висновки. Управління ревіталізацією в Україні не відбувається зовсім або реалізуються поодинокі проекти, не інтегровані в загальну програму

дій з відродження міських територій. Відсутність положень, нормативно-правових документів, що регламентують процес, спричиняє розробку програм відповідно до можливих варіантів фінансування, а не навпаки. Тому ревіталізація відбувається у відриві від суспільних потреб, а соціальні конфлікти призводять до того, що не всі програми відповідають вимогам сталого розвитку міських територій. Особливість ревіталізаційного проекту визначається чотирма характеристиками: ціллю проекту, реакцією на кризу, часткою участі різних партнерів і комплексністю здійснюваних заходів. Вибір сфери ревіталізації є важливим, бо здійснює синергійний ефект на суміжні сфери. З точки зору сталого розвитку важливо, щоб процес ревіталізації включав громадські консультації, проект охорони довкілля, економічний аналіз, план і механізм фінансування інвестицій, а також постійний моніторинг ходу реалізації та оцінку ефектів від проекту ревіталізації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – №51. – Ст. 548. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>
2. Ткачук А. Депресивність територій: що це таке і як з ним боротись? [Електронний ресурс] / А. Ткачук ; Інститут громадянського суспільства. 2010. – 25.04. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/www/?p=1216>
3. Heller C. A. Rewitalizacja obszarów miejskich. Praktyczny przewodnik: Jak opracować lokalny plan rozwoju? Projekt bliźniaczy: Przygotowanie do wdrażania ERDF w Polsce. – 2002. – S. 6-7.
4. ZPORR – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego / Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. – Warszawa, 2004. – S. 18.

Sych O. A. The use of EU funds to finance urban revitalization (Polish experience).

The article analyzes the content and implementation of criteria revitalization of cities, characterizes the revitalization activities financed by EU funds. The scenario of revitalization is improved through the inclusion of public consultation, environment project and ongoing monitoring and evaluation of the implementation of the project.

Key words: revitalization, deprived areas, revitalization criteria, EU structural funds, the stages of the process of revitalization.

Сыч О. А. Использование средств ЕС для финансирования ревитализации городов (опыт Польши).

Проанализированы суть и критерии осуществления ревитализации городов, охарактеризована деятельность в сфере ревитализации, финансируемой из фондов ЕС. Расширен сценарий проведения ревитализации через включение общественных консультаций, проекта охраны окружающей среды, а также постоянного мониторинга хода реализации и оценку эффектов от проекта.

Ключевые слова: ревитализация, депрессивные территории, критерии ревитализации, структурные фонды ЕС, этапы процесса ревитализации.